

др Славиша М. Ђорђевић,¹

Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад

мр Небојша Митић,²

Висока пословна школа струковних студија, Блаце

СПЕЦИФИЧНОСТИ РАЧУНОВОДСТВЕНОГ ТРЕТМАНА УЧЕШЋА БЕЗ ПРАВА КОНТРОЛЕ (МАЊИНСКОГ ИНТЕРЕСА) У ПОСЛОВНИМ СПАЈАЊИМА

САЖЕТАК: Осим куповином 100% удела у капиталу циљне корпорације, пословно спајање се може реализовати и само куповином контролног интереса (удела у власништву довољног за доношење пословних одлука). У том случају, пред стичатељску корпорацију се поставља проблем адекватног одмеравања учешћа без права контроле (неконтролног интереса) у консолидованом финансијском извештају. Релевантне рачуноводствене асоцијације сматрају да се ова учешћа могу адекватно одмеравати на један од следећа два равноправна начина: по фер вредности или као пропорционални удео учешћа без права контроле у нето препознатљивој имовини стеченог ентитета. Накнадно је могућност избора рачуноводственог третмана остављена само за власничке уделе који својим власницима дају право на сразмеран удео у нето имовини у случају ликвидације, док се остали удели обавезно вреднују по фер вредности.

Кључне речи: Мањински интерес, МРС 22, Учешћа без права контроле, МСФИ 3.

1 drsdj63@gmail.com

2 nebojsamitic@live.com

УВОД

Различити облици реструктурирања привредних друштава (предузећа), било да су у питању окрупњавања истих кроз различите облике пословних спајања (мерџери, аквизиције и/или преузимања) или спровођење дезинвестирања (дивестмента), представљају феномене који закупљају пажњу теоретичара и практичара из области економије већ више од једног века. Чињеница да реализација одређеног облика реструктурирања има за последицу формирање новог извештајног ентитета утицала је и на пораст интересовања за наведене процесе од стране теоретичара и практичара из области рачуноводства.

С обзиром на то да нису ретки случајеви у којима се поступак пословних спајања заснива само на преузимању контроле, а не на преузимању потпуног власништва над циљном или стеченом корпорацијом (*target corporation, acquired company*) од стране стицатељске корпорације (*acquiring company*), утицала је на то да се пред рачуноводствену струку постави и проблем адекватног рачуноводственог третмана учешћа без права контроле,³ односно мањинског интереса, како је ово учешће називано у претходним рачуноводственим стандардима. У наставку наших излагања покушаћемо да теоријски образложимо предложена решења за адекватно презентовање у консолидованим финансијским извештајима учешћа без права контроле, како она која су била предложена у претходном Међународном рачуноводственом стандарду (МРС) 22 – Пословна спајања (комбинације), тако и она која Одбор за Међународне стандарде финансијског извештавања предлаже у актуелном Међународном стандарду финансијског извештавања (МСФИ) 3 – Пословне комбинације.⁴ Излагања ћемо илустровати хипотетичким примерима.

3 Уместо термина *Minority interests* који је био коришћен у Међународном рачуноводственом стандарду број 22 – Пословна спајања, користи се израз *Non-controlling interest* у актуелном Међународном стандарду финансијског извештавања број 3 – Пословне комбинације. Упоредбе ради, хрватски аутор Ивица Перван израз из актуелног МСФИ 3 преводи као Неконтролирајући интерес (НКИ).

4 У излагања ћемо укључити и промене (амандмане) на актуелни МСФИ 3 које су усвојене маја 2010. године. Осим ових промена, извршене су измене и у децембру 2013. Године, али оне нису од значаја за рачуноводствени третман учешћа без права контроле. (Према, www.iasplus.com, датум приступа 13.05.2015. године).

РАЧУНОВОДСТВЕНИ ТРЕТМАН МАЊИНСКОГ ИНТЕРЕСА ПРЕМА МРС 22 – ПОСЛОВНА СПАЈАЊА

За састављање консолидованог финансијског извештаја који настаје реализовањем одређеног облика пословних спајања према МРС 22 била су предвиђена два рачуноводствена поступка: метод удруживања интереса (*Pooling of interests method*) и метод куповине или стицања (*Purchase method*).

С обзиром на то да је примена метода удруживања интереса била веома ограничена на специфичне трансакције у којима су учествовали актери приближно једнаке величине и у којима је трансакција морала да задовољи одређени сет критеријума како би била оквалификована као удруживање интереса, очигледно је да се код оваквих трансакција проблем рачуноводственог третмана мањинског интереса није ни постављао.⁵ Међутим, највећи број трансакција није задовољавао све критеријуме за примену напред наведеног метода, што је подразумевало употребу метода куповине за састављање консолидованих финансијских извештаја ентитета који је настао као последица реализације одређеног облика пословних спајања. Не мали број трансакција имао је за последицу само преузимање контроле над циљном корпорацијом што је подразумевало и адекватан рачуноводствени третман (су)власничких улога који су чинили мање од 50% власништва над циљном корпорацијом, односно мање од потребног броја власничких улога који су омогућавали остваривање контроле.⁶

За рачуноводствени третман мањинског интереса је специфично то да је то један од ретких проблема за чије су превазилажење од стране тадашњег Комитета за међународне рачуноводствене стандарде била понуђена два решења, односно два поступка. Наиме, у малом броју случајева у стандардима су дозвољена „два начина третирања рачуноводствених поступака за сличне трансакције и догађаје, један начин третирања

5 Метод удруживања интереса и метод куповине нису били алетрнативе у избору рачуноводства за пословна спајања. Само ако је посматрана трансакција задовољавала све постављене услове који су је квалификовали као удруживање интереса морао је да буде примењен рачуноводствени метод удруживања интереса. Ако, пак, посматрана трансакција није задовољавала макар један од постављених услова, тада је била обавезна примена рачуноводственог метода куповине за израду финансијских извештаја корпоративног ентитета који је куповину, односно стицање (аквизицију) извршио. (Према, Ђорђевић, С. М., *Пословне комбинације – Рачуноводствени аспект*, Економски факултет, Приштина – Косовска Митровица, 2007., стр. 147-8).

6 У одређеним ситуацијама контрола над циљном корпорацијом се може остварити са само 20-30% власништва.

се одређује као основни поступак, а други као дозвољени алтернативни поступак.⁷ Наведени поступци предвиђени за рачуноводствени третман мањинског интереса били су наведени у параграфима 32 до 35 МРС 22,⁸ и они се разликују према томе да ли се свођење историјских вредности идентификованих средстава и преузетих обавеза на фер вредности врши у појединачном билансу циљне корпорације или се оно спроводи тек након укључивања књиговодствене вредности имовине и обавеза циљне корпорације у биланс стицатељске корпорације. Дакле, мањински интерес треба третирати на један од следећа два начина:

- Како мањински интерес није део трансакције, он се израчунава као мањински део књиговодствене вредности имовине и обавеза пре стицања идентификоване нето имовине циљне корпорације или
- Без обзира на то да ли је стицатељска корпорација стекла целокупну нето имовину или само контролни интерес у циљној корпорацији, мањински интерес треба да буде исказан у проценту од фер вредности идентификоване нето имовине стечене (циљне) корпорације.

На једном симплифицираном хипотетичком примеру⁹ приказаћемо један од начина израчунавања мањинског интереса у случају када је корпорација А купила 80% удела у корпорацији Б за 9.000.000 РСД у готову. Релевантни подаци за књиговодствене и фер вредности имовине, обавеза и власничког капитала корпорације Б и начин израчунавања износа који ће бити укључени у консолидовани финансијски извештај корпорације А дати су у следећим упрошћеним финансијским извештајима:

	Књиго- водствени износи	Фер вред- ности ¹	Корекције за рач. куповине	Износи за консоли- довање	Износи у фин. из- вештајима
Обртна имов.	4.000.000			а) 800.000	4.800.000
		5.000.000	1.000.000		
Фиксна имов.	8.000.000			а) 1.600.000	9.600.000
		10.000.000	2.000.000		
Goodwill				б) 1.000.000	1.000.000
	12.000.000	15.000.000	3.000.000	3.400.000	15.400.000

7 Gray, S. J., Needles, V. E. Jr., *Финансијско рачуноводство – Општи приступ*, превод, Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске, Бања Лука, 2001., стр. 685.

8 МРС 2000 (преводи), Хрватска заједница рачуновођа и финансијских дјелатника, Загреб, 2000., стр. 438-9.

9 Према, Morris, J. M. (ed.), *Mergers and Acquisitions – Business Strategies for Accountants*, John Wiley & Sons, Inc., 1995., p. 198.

	Књиго- водствени износи	Фер вред- ности ¹⁰	Корекције за рач. куповине	Износи за консолидо- вање	Износи у фин. из- вештајима
Текуће обав.	1.500.000	1.500.000			1.500.000
Дугорочне об.					3.500.000
	3.500.000	3.500.000			
Власнички кап				в) 2.000.000	9.000.000
Мањински инт	7.000.000	10.000.000	3.000.000	г) 1.400.000	1.400.000
	12.000.000	15.000.000	3.000.000	3.400.000	15.400.000

Износи за консолидовање израчунати су на следећи начин:

а) Алокација корекција за рачуноводство куповине на фиксну и обртну имовину:

	Корекције за рачуноводство куповине	Процент стеченог интереса	Удео корпорације А у корекцијама
Обртна имовина	1.000.000	80%	800.000
Фиксна имовина	2.000.000	80%	1.600.000

б) Израчунавање goodwill-а:

Цена куповине	9.000.000
Фер вредност нето имовине	10.000.000
Процент стеченог интереса	80%
Goodwill ¹¹	1.000.000

в) Израчунавање корекција у власничком капиталу:

- 10 Фер вредност представља вредност по којој се „средства и обавезе могу заменити у трансакцијама на тржишту између информисаних и вољних партнера, у условима који су различити од присилне или ликвидационе продаје.“ (Према, Chopping, D., Skerratt, L., *The Application of FRS 6 & 7: Acquisitions and Mergers and Fair Values in Acquisitions Accounting*, Accountancy Books, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London, 1994., p. 118.)
- 11 *Goodwill* представља разлику која се јавља између фер вредности идентификованих средстава и обавеза и фер износа надокнада за стицање који чине укупне трошкове аквизиције.

Улог корпорације А у корпорацији Б	9.000.000
Износ власничког капитала корпорације Б по књигама	<u>7.000.000</u>
	2.000.000
г) Мањински интерес:	
Износ власничког капитала корпорације Б по књигама	7.000.000
Процент мањинског интереса	<u>20%</u>
	1.400.000

Очигледно је да је у нашем примеру мањински интерес израчунат као процентуални део књиговодствене вредности нето имовине циљне корпорације, односно корпорације Б.¹²

РАЧУНОВОДСТВЕНИ ТРЕТМАН УЧЕШЋА БЕЗ ПРАВА КОНТРОЛЕ ПРЕМА МСФИ 3 – ПОСЛОВНЕ КОМБИНАЦИЈЕ

Три године након усвајања ревидираног МРС 22 амерички Одбор за стандарде финансијског рачуноводства усваја извештаје број 141 Пословна спајања и број 142 *Goodwill* остала неопипљива (нематеријална) имовина којима су извршене најзначајније и најдрастичније модификације рачуноводствене методологије која се бави пословним спајањима. Овим модификацијама су „преполовљена правила која аналитичари треба да памте и примењују“¹³ и огледају се, пре свега, у елиминисању рачуноводственог метода удруживања интереса за израду консолидованих финансијских извештаја актера укључених у процесе комбиновања привредних друштава и у искључивој примени метода стицања (раније метод куповине), који не дозвољава амортизовање *goodwill*-а нити појаву негативног *goodwill*-а.

Одбор за Међународне рачуноводствене стандарде је, имајући у виду наведене значајне промене у рачуноводственој регулативи која се односи

12 „Део имовине компаније која одговара мањинском интересу након аквизиције приказује се у књиговодству по историјској вредности.“ (Према, Morris, J. M., (ed.), op. cit., p. 184.

13 Morris, J. E., *Accounting for M & A, Equity, and Credit Analysts*, McGraw-Hill, New York, 2004, p. 197.

на обухватање пословних комбинација и која је почела да се примењује у Аустралији, Канади и САД-у, 2001. године „започео пројекат провере МРС 22 ... са циљем унапређења квалитета и тражења међународне усклађености у рачуноводственом обухватању пословне комбинације.“¹⁴Такозвана прва фаза пројекта започета је децембра 2002. године објављивањем Нацрта за дискусију број 3 (*Exposure Draft 3*) Пословне комбинације.Тада је поступак рачуноводственог регулисања пословних комбинација завршен усвајањем МСФИ 3 чије су се одредбе примењивале на рачуноводствено обухватање пословних комбинација чији је датум уговора 31.03.2004. године или касније. Овај стандард усвојен је од стране Одбора већином гласова. За трансакције стицања контроле након прве фазе пројекта био је предвиђен само један поступак, који је предвиђао „исказивање мањинског интереса у проценту од фер вредности идентификоване нето имовине стечене корпорације, што је у складу са допуштеним алтернативним поступком из МРС 22.“¹⁵

Након завршетка друге фазе пројекта, у јануару 2008. године, објављен је ревидирани МСФИ 3, који је и данас у примени.¹⁶Иако је након прве фазе пројекта био предвиђен само један поступак за рачуноводствени третман учешћа без права контроле, ревидирани МСФИ 3 је вратио, у параграфу 19, два поступка за одмеравање „учешћа без права контроле у стеченом ентитету или по фер вредности или као пропорционални удео учешћа без права контроле у нето препознатљивој имовини стеченог ентитета.“¹⁷Важно је напоменути да актерима укљученим у пословну комбинацију, односно ентитету који је означен као стицалац, избор између два наведена поступка „стоји на располагању за сваку пословну комбинацију, тако да ентитет може да користи фер вредност за једну пословну комбинацију а пропорционални удео у нето препознатљивој имовини стечене компаније за другу пословну комбинацију.“¹⁸

14 Међународни стандарди финансијског извештавања, Прва књига, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, 2005, стр. 306.

15 Ђорђевић, С. М., наведено дело, стр. 201.

16 Актуелни МСФИ 3 допуњен је већ поменутиим амандманима из 2010. и 2013. године.

17 МСФИ 3 – Пословне комбинације, у Међународни стандарди финансијског извештавања објављени до 1. јануара 2009., Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, 2009., стр. 15.

18 *Business combinations and changes in ownership interests, A guide to the revised IFRS 3 and IAS 27*, Deloitte, 2008., p. 38.

На једном упрошћеном хипотетичком примеру¹⁹ приказаћемо начин израчунавања вредности учешћа без права контроле приликом стицања 80% удела у власништву корпорације Б од стране корпорације А. Релевантни подаци за обе компаније дати су на наредној табели:

Табела 1: Биланси стања корпорација А и Б

	Корпорација А	Корпорација Б
Стална имовина	1.900.000	1.200.000
Обртна имовина	1.500.000	600.000
Укупна имовина	3.400.000	1.800.000
<u>Основни капитал</u>		
Обичне акције корпор. А	1.000.000	
Обичне акције корпор. Б		600.000
<u>Нераспоређена добит</u>	800.000	400.000
<u>Дугорочне обавезе</u>	1.200.000	650.000
<u>Текуће обавезе</u>	400.000	150.000
Укупне обавезе и сопствени капитал	3.400.000	1.800.000

Осим наведених, релевантни су и следећи подаци:

- Укупан број емитованих обичних акција корпорације А је 25.000, док је број емитованих обичних акција корпорације Б 30.000. Дакле, номинална вредност једне акције корпорације А је 40РСД (1.000.000 : 25.000), док је номинална вредност једне акције корпорације Б 20РСД (600.000 : 30.000). Претпоставићемо да је обавезујућом понудом понуђено акционарима корпорације Б по 33РСД по акцији у готову за укупно 24.000 комада обичних акција (80%), односно укупно 792.000РСД (33РСД x 24.000). Фер вредност сваке обичне акције корпорације А је 45РСД;
- Фер вредност сталне имовине корпорације Б износи 1.300.000РСД, фер вредност обртне имовине је 650.000РСД, док је фер вредност дугорочних обавеза 700.000РСД. Фер вредност текућих обавеза једнака је књиговодственој вредности и
- Корпорација А не поседује уделе у власништву у корпорацији Б.

19 Према, Перван, И., *Рачуноводство пословних спајања*, РРиФ Плус д.о.о., Загреб, 2012., стр. 58-61 и МСФИ 3 – Пословне комбинације, стр. 171-5.

Након свођења књиговодствених на фер вредности биланс корпорације Б се може приказати у следећој табели:

Табела 2: Свођење књиговодствених на фер вредности имовине и обавеза корпорације Б

	Књиговодствена вредност	Фер вредност	Разлика
Стална имовина	1.200.000	1.300.000	100.000
Обртна имовина	600.000	650.000	50.000
Укупна имовина	1.800.000	1.950.000	150.000
Дугорочне обавезе	650.000	700.000	50.000
Текуће обавезе	400.000	400.000	-
Укупне обавезе	1.050.000	1.100.000	50.000
Књиговодствена вредност нето имовине	750.000	-	-
Фер вредност стечене нето имовине	-	850.000	-

Израчунавање фер вредности стечене нето имовине омогућује нам, уз познавање износа за стицање контроле од 792.000РСД, израчунавање *goodwill*-аи износа вредности учешћа без права контроле (20% од износа фер вредности имовине).

Табела 3: Израчунавање вредности *goodwill*-а учешћа без права контроле

Р.Б.	Билансне позиције	Износ
1.	Фер вредност стечене имовине	1.950.000
2.	Фер вредност преузетих обавеза	1.100.000
3.	Фер вредност нето имовине (1 – 2)	850.000
4.	Исплаћена надокнада бившим власн.	792.000
5.	Фер вредност учешћа без права контроле (20% од фер вредности нето имовине)	170.000
6.	Укупна фер вредност (4 + 5)	962.000
7.	Goodwill (6 – 3)	112.000

Уколико бисмо, пак, учешће без права контроле израчунали на основу фер вредности једне обичне акције, тада би оно износило 198.000РСД (33РСД x 6.000). Укупна фер вредност би тада износила 990.000РСД

(792.000РСД + 198.000РСД), док би *goodwill* био једнак 140.000РСД (990.000РСД – 850.000РСД).

Након израчунавања износа *goodwill*-аи износа учешћа без права контроле може се саставити консолидовани биланс групе А на дан стицања, на начин сличан оном који смо већ приказали у претходном примеру.

Напоменимо, на крају, да су два члана Одбора била против предложеног права избора између два наведена поступка за одмеравање учешћа без права контроле. Наиме, професор *Barthi* господин *Smith* сматрају:

- Да се учешћа без права контроле могу поуздано одмеравати;
- Користи од доследног одмеравања целокупне стечене имовине и преузетих обавеза су веће од трошкова укључених у вршење одмеравања;
- Последица пропуста да се одмере учешћа без права контроле по фер вредности је то да се стечени *goodwill* не одмерава по фер вредности и
- Избор између понуђених метода ће користити само мањини стизалаца, јер се већином стиче 100% стеченог ентитета.²⁰

Коначно, амандманима из 2010. године се детаљније одређује поступак рачуноводственог обухватања учешћа без права контроле на следећи начин:

- Елементи учешћа без права контроле који представљају власничке уделе и својим власницима дају право на сразмеран удео у нето имовини у случају ликвидације вреднује се или по фер вредности или по садашњем сразмерном уделу власничких инструмената у признатим износивама утврдиве нето имовине циљне корпорације (стеченика), док се
- Сви други елементи учешћа без права контроле обавезно вреднују по фер вредности на датум стицања, се ако међународни стандарди финансијског извештавања не прописују неку другу основу за вредновање.²¹

20 Према, МСФИ 3 – Пословне комбинације, у Међународни стандарди финансијског извештавања објављени до 1. јануара 2009., Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, 2009, стр. 166-7.

21 Према, Цепни водич кроз МСФИ-је 2011. година (www.deloitte.com, датум приступа 16.05.2015. године).

ЗАКЉУЧАК

Учешћа без права контроле представљају саставни део консолидованих извештаја који састављају стицаоци у ситуацијама када остварују контролу над циљним ентитетом. За исправно одмеравање ових учешћа рачуноводствени ауторитети нуде два равноправна начина, у чијој основи лежи одмеравање њихове фер вредности или као процентуалног учешћа у фер вредности стечене нето имовине циљне корпорације или као фер вредности удела у власништву циљног ентитета који нису били предмет трансакције. Сматра се да ће, без обзира на то који ће начин одмеравања бити примењен, консолидовани финансијски извештај стицаоцаверноприказивати имовински положај компаније која је остварила контролу. Могућност права избора рачуноводственог третмана учешћа без права контроле задржана је и након усвајања амандмана из маја 2010. године.

Ипак, непостојање консензуса када је у питању доношење одлуке о рачуноводственом третману учешћа без права контроле који би требао да има за последицу равноправан третман свих акционара, како већинских, тако и мањинских, наводи на закључак да ће и у будућности овом проблему морати да буде посвећена адекватна пажња како би се евентуално пронашло јединствено решење за његово превазилажење.

SUMMARY SPECIFICS OF ACCOUNTING TREATMENT OF NON- CONTROLLING INTERESTS (MINORITY INTERESTS) IN A BUSINESS MERGER

Apart from buying a 100% stake in the capital of the target corporation, a merger can also be achieved solely by the purchase of the controlling interest. In this case, for the acquiring corporation there is the problem of an adequate distribution of non-controlling interests in the consolidated financial statement. Relevant accounting associations suggest that these interests can adequately be measured either by means of fair value or by the non-controlling interest's proportionate share of the acquiree's identifiable net asset. It is later possible for the majority owners to choose the accounting treatment, which allows the owners an equitable share in the net assets in the event of liquidation, while other shares are measured according to the principle of the fair value.

Key words: Minority interests, IAS 22, Non-controlling interests, IFRS 3.

ЛИТЕРАТУРА:

1. *Business combinations and changes in ownership interests, A guide to the revised IFRS 3 and IAS 27*, Deloitte, 2008.
2. Gray, S. J., Needles, B. E. Jr., *Финансијско рачуноводство – Општи приступ*, превод, Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске, Бања Лука, 2001.
3. Ђорђевић, С. М., *Пословне комбинације – Рачуноводствени аспект*, Економски факултет, Приштина – Косовска Митровица, 2007.
4. Међународни стандарди финансијског извештавања, Прва књига, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, 2005.
5. Morris, J. E., *Accounting for M & A, Equity, and Credit Analysts*, McGraw-Hill, New York, 2004.
6. Morris, J. M. (ed.) *Mergers and Acquisitions – Business Strategies for Accountants*, John Wiley & Sons, Inc. 1995.
7. МРС 2000 (преводи), Хрватска заједница рачуновођа и финансијских дјелатника, Загреб, 2000.
8. МСФИ 3 – Пословне комбинације, у Међународни стандарди финансијског извештавања објављени до 1. јануара 2009, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, 2009.
9. Перван, И., *Рачуноводство пословних спајања*, РРиФ Плус д.о.о., Загреб, 2012.
10. Chopping, D., Skerratt, L., *The Application of FRS 6 & 7: Acquisitions and Mergers and Fair Values in Acquisitions Accounting*, Accountancy Books, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London, 1994.
11. Џепни водич кроз МСФИ-је 2011. година (www.deloitte.com, датум приступа 16.05.2015. године).
12. www.iasplus.com, (датум приступа 13.05.2015. године).

Овај рад је примљен **19.10.2015.** а на састанку редакције часописа
прихваћен за штампу **02.12.2015.** године.